

Становище

за дисертационен труд на Сергей Стоянов Вучков

на тема „Политическото представителство и гражданското участие на мюсюлманското население от Западните Родопи (Неврокопско/Гоцеделчевско) през втората половина на 1940-те и през 1950-те години “

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

Сергей Вучков е завършил бакалавърска степен по специалност история в Югозападния университет „Неофит Рилски“ през 2005 година. През 2007 завършва магистърска степен по история с дипломна работа на тема "Възродителният процес през 70-те и 80-те години на ХХ век (Случаят Вълкосел)". Неговият интерес към историята на мюсюлманското население в Западните Родопи започва да се формира още в студентските му години и се превръща в трайна ориентация към по-задълбочена изследователска дейност. Темата на дисертацията му „Политическото представителство и гражданското участие на мюсюлманското население от Западните Родопи (Неврокопско/Гоцеделчевско) през втората половина на 1940-те и през 1950-те години“ съответства на този интерес към историческото развитие на този регион.

Тя му дава възможност да издири значителен по обем и разнообразен изворов материал, като в хода на работата и свързаните с нея научни търсения, развие своя изследователски потенциал - процес, който имах възможност да проследя като научен ръководител на дисертацията.

Както Сергей Вучков посочва в увода, темата на дисертацията е сравнително неразработена в българската историография. Отделни проучвания, разглеждащи най-вече държавната политика на централно ниво, засягат различни нейни аспекти.

Докторантът добре познава достиженията на българската и чуждестранна литература, свързани с тази тема и умее да ги съпоставя със собствените си наблюдения.

За целите на дисертацията, Сергей Вучков критично проучи документалното наследство на десетки политически, стопански и културни институции в селата от изследвания регион - на ТКЗС, ППО на БКП, кооперации, читалища, училища и други архивни фондове, съхранявани предимно в ДА – Благоевград, но също и от ЦДА и други архиви, местна периодика и други източници. Работата с архивните документи бе съпътствана от многобройни негови самостоятелни теренни изследвания. С поредица обиколки из Западните Родопи, Сергей Вучков изнамери дейци, свидетели и близки на участниците в историческите събития - учители, киномеханици, политически дейци и други, някои от които за първи път проговориха за своята професионална, лична и семейна история. Без тази настойчивост да опознае живота на хората и миналото на тези села, която го отличава от онези историци, които не познават региона, Сергей Вучков нямаше да успее да съпостави документите с гледната точка на хората - там, където това бе възможно, което беше една от задачите на изследването. Издирен бе също документален и снимков материал от малкото запазени лични архиви.

Докторантът се справи с една основна трудност при писането на дисертационния труд - синхронното изложение на културните, стопански и политически процеси в региона за един и същи период, обхванати в съответните отделни глави: социално-икономическото развитие, политическото представителство и културната политика. Това от своя страна дава възможност да се разберат и осмислят документалните данни в техния контекст и да се намерят взаимовръзките на модернизационните процеси, техните резултати и последици: например няма как да се наблюдава кинификацията на селата без съпоставка с развитието на електрификацията или транспорта, замисъла на ограмотителните кампании - без разглеждане на начините на организиране на книжния фонд на читалищните библиотеки и обособяването във всяко от селата на лоялни към властта кадри и много други взаимовръзки.

Именно тук докторантът успешно преодолява и друга трудност, свързана с разглеждането на мюсюлманското население в Родопите повече като обект на политики, отколкото като субект на политическите, стопански и културни процеси. Макар това да не може да се избегне изцяло в изложението, все пак водещо начало в дисертацията е да се потърси ролята на хората в региона преди всичко като участници, мястото им като граждани и носители на историческото действие. Сергей Вучков е издирил имената на стотици местни дейци. Тяхното споменаване има смисъл особено

за по-запознатия с региона читател и би могло да импулсира по-сетнешни конкретни краеведски изследвания.

В резултат на огромния издирвачески труд, Сергей Вучков съставя 43 таблици, като във всяка една от тях са вложени данни, събрани от многобройни документи и различни фондове. Макар и разположени извън текста на основното изложение, те са интегрална част от текста. Трябва да се има предвид, че те не са приложение, а без техните данни не може да бъде осмислен както положеният труд, така и някои от съществените обобщения и изводи в дисертацията.

Първата глава на дисертацията има въстъпителен характер. В нея Сергей Вучков пресъздава картината на социално-икономическото развитие на региона през втората половина на четридесетте и през 1950-те години. Проследени са промените в аграрния сектор, свързани главно с политиката на държавни доставки и създаване на ТКЗС в селата. Представени са и по-важните благоустройствените процеси и достижения в областта на общественото здраве и грижите за децата и тяхното политическо значение. Чрез модернизационния патос на тези преобразования, властта успява постепенно да привлече представители на младите поколения, които стават ядро по-нататък на нейната просветна и културна политика.

Централно място в дисертацията има втора глава, посветена на политическото представителство. Ограниченото разпростиране на въздействието на отделните политически партии и организации в разглежданите села през краткото време на политическия плурализъм 1944 - 1947 отваря път за утвърждаването на новата власт и овладяването на всички лостове на контрол от БРП. Придружен с остри политически сблъсъци и репресии в столицата и други части на страната, тук този процес има своите отлики. Авторът подробно представя биографичните траектории на първите народни представители от мюсюлманското население от региона, подбрани от БКП първоначално сред младите духовни лидери, като Юсни Имамов, чието реално присъствие и участие в Народното събрание е крайно формално. Сергей Вучков представя подробно различните равнища на политическо представителство на мюсюлманското население, разкривайки, че дори избраните на най-високо ниво народни представители са най-активни на местно ниво, при прокарването на централната политика, а не като представители на интересите на населението. Трета глава, посветена на културната политика съдържа редица ценни приносни моменти. Подробно е разгледано решаващото значение на просветната политика в селата и създаването на ученически пансиони, наименуването на училищата като част от

политиката на паметта за региона, както и изграждането на читалищна мрежа. Лесно се вижда, че немалко от заложените в тогавашните условия традиции имат своите проекции и в днешно време. Изцяло приносен характер има частта за кинификацията като важен елемент на модернизационния проект на властта - тема, която не е разглеждана в историографията, посветена на мюсюлманското население в Родопите. В заключението на дисертацията Сергей Вучков достига до извода, че гражданското участие на населението остава крайно ограничено. Въпреки широката читалищна дейност и появата на редица обществени организации и сравнително масовото участие на местното население в тях, те не дават възможности за истинска инициатива и културна изява. Потенциалната гражданска позиция се предотвратява точно при местната интелигенция, която би трябвало да бъде нейн носител. Когато възможностите на гражданско участие са силно стеснени, израз на участие в политическия живот остават формите на съпротива. За голямо съжаление, съпротивата на мюсюлманското население срещу властта, която бе важна част от вече готовия текст, отпадна по настояване на вътрешния рецензент на дисертацията, и поради това не може да бъде обект на рецензиране.

Като цяло дисертацията съдържа ценни данни и изводи, които могат да ориентират изследователите на десетилетията след 9 септември 1944 г. в Родопите, както и онези, които работят по историята на следващите десетилетия, белязани от т. нар.

„възродителен процес“ сред мюсюлманското население. Макар сравнителният аспект не е поставен сред задачите на дисертационния труд, изложението дава на читателя възможност за сравнение с процесите в останалата част на страната, както и сред мюсюлманското население в Централните Родопи. Така не само се открояват специфичните черти на осъществяването на модернизационния проект в Западните Родопи, но могат да се видят и някои по-късни последици в годините на прехода. Работата е написана прецизно, със силен стремеж да се открият точните факти. Върху езика на писане, може още да се поработи с оглед да се постигне по-леко изложение. Сергей Вучков има многобройни публикации по различни въпроси, свързани с темата на дисертационния труд, от които е представил седем статии.

Авторефератът отразява добре основните положения на дисертационния труд.

Смятам, че дисертацията на Сергей Вучков на тема „Политическото представителство и гражданското участие на мюсюлманското население от Западните Родопи (Неврокопско/Гоцеделчевско) през втората половина на 1940-те и през 1950-те години“

притежава всички качества, необходими за получаването на образователната и научна степен „доктор“.

Доц. д-р Кристина Попова
Благоевград, 16. Август 2015 г.